

Oppsummering fra samdriftsprosjektet ”Lykkelig som stor?”

Oppsummering:

- Økonomien i melkeproduksjon er for dårlig til at det er mulig å få ei tilfredsstillende arbeidsinntekt når den belastes fullt ut med kapitalkostnadene med ny driftsbygning, maskinkostnader, m.m.
- De fleste samdriftsdeltakerne uttrykker stor tilfredshet med å være i et arbeidsfellesskap og ha ordnet arbeidstid.
- Melkeproduksjon i samdrift er fortsatt en aktuell driftsform, men det forutsetter interesserte og kompetente drivere. God ledelse og kommunikasjon for å utnytte potensialet hos deltakerne og i produksjonen er viktig. Det må derfor settes større fokus på kunnskap om driftsledelse i store enheter, teambygging, ledelse og kommunikasjon.

Litt om prosjektet ”Lykkelig som stor?”:

”Lykkelig som stor?” er et samarbeidsprosjekt mellom Fylkesmannens Landbruksavdeling i N-T Nord-Trøndelag Fylkeskommune, Innovasjon Norge, Sparebank1 SMN, Trøndelag Forsøksring og Landbrukets Fagsenter Namdal, der Landbrukets Fagsenter har hatt prosjektledelsen.

Gjennom prosjektet ”Lykkelig som stor?” har vi undersøkt 16 store melkesamdrifter i Nord-Trøndelag. Samdriftene som er med må ha hatt minst ett ordinært driftsår etter oppstart, ha investert i ny driftsbygning og ha mer enn 300 tonn i melkekvote. Vi har gjennom prosjektet gjennomført en regnskapsanalyse av samdriftene, intervjuet hele samdrifta og de fleste aktive deltakerne.

Økonomi:

Melkeproduksjon er en kapitalintensiv driftsform. Ved bygging av en moderne driftsbygning kan samla investeringer i driftsbygning, maskiner for høsting og transport av fôr og gjødsel, samt buskap nå opp i 12 – 15 mill kr etter dagens prisnivå, dvs 3 – 5 mill kr. pr. årsverk.

Tidligere har BU-tilskott bidradd med en betydelig andel av finansieringa av driftsbygninger, men BU-tilskottet har et maksbeløp på 500 000 kr, og av en byggekostnad på 10 mill kr utgjør BU-tilskottet bare 5 % av finansieringa.

Melkeproduksjon i en skala på 500 tonn årlig og drift av arealer på 700 – 1000 dekar krever helt andre mekaniseringsløsninger enn det tradisjonelle familiebruket med 100 – 150 tonn melkekvote. Maskininvesteringene, evt kostnad til innleie av maskinentreprenører vil derfor ofte komme på toppen etter at den nye driftsbygninga er ferdig. Erfaringene i samdriftene viser at selve byggeprosjektet og kostnadene med dette er relativt godt planlagt og budsjettert, men det er i alt for liten grad tatt høyde for kostnader forbundet med maskininvesteringer eller innleie av maskiner som kommer som en følge av utbyggingen.

Gjennomsnittstørrelsen på de samdriftene som har vært med i prosjektet er 434 tonn melkekvote, samt varierende grad av kjøttproduksjon. Dette tilsvarer et arbeidsforbruk på 3 – 4 årsverk. Gjennomsnittlig driftsoverskott før avskrivning i samdriftene er vel 1,2 mill kr, eller ca 3 kr pr liter melkekvote. Dette skal dekke både renter og avdrag på lån samt godtgjørelse for arbeid i foretaket.

Regnskapsanalysene viser at økonomien i samdriftene varierer mye av ulike grunner:

- Stor variasjon i gjeldsnivå p.g.a. tidspunkt for utbygging. Noen har bygd relativt billig for 10 år sida og med enklere mekaniseringsløsninger enn de nyeste fjøsa (melkestall – melkerobot)

- Den første perioden etter innflytting i nytt fjøs har medført til dels store driftsproblemer i noen samdrifter. Dette kan være problem med å få kyrne til å tilpasse seg, problem med drift av melkerobot og fôringsanlegg, og utfordringer med å lære seg hvordan melkeproduksjon i så stor skala skal driftes for å få optimalt resultat. Økonomien i denne perioden oppleves derfor som spesielt utfordrende.
- Effektiviteten varierer mye også når samdriftene har kommet seg i ordinær drift. Melkeproduksjon er en komplisert biologisk produksjon med en masse innsatsfaktorer som må optimaliseres for å få best mulig økonomisk resultat. Dette krever kunnskap, gode driftsrutiner og godt samspill mellom alle som er aktive i produksjonen.
- Faste kostnader som maskinkostnader og leiekostnader varierer mye etter hvor stort investeringsbehovet har vært, og hvor stor tilgangen på arbeidskraft er i samdrifta.

Gjennomsnitt og variasjon mellom bruka på noen måltall:

	Snitt, kr	Variasjon, kr
Dekningsbidrag pr liter melk ekskl. tilskott	2,72	2,30 – 3,28
Driftsoverskott før avskrivning pr liter melk	3,00	2,33 – 4,14
Arbeidsgodtgjørelse pr time	112	70 - 167
Gjeld pr liter melkekvote	13	5 - 22

Ei arbeidsgodtgjørelse på kr 112 pr time oppleves sjølsagt som alt for lågt.

På den andre sida ser vi i materialet at det er store variasjoner i lønnsomhet. I melkeproduksjon i dette omfanget betyr produksjonstilskott relativt lite for lønnsomheten; det er optimal drift og kostnadskontroll som skaper lønnsomhet.

De samdriftene som har høggest gjeldsnivå i undersøkelsen, foretok utbygging i 2005 - 2006.

Etter den tid har vi hatt betydelig økte byggekostnader, og en utbygging i dag vil føre med seg et enda høyere gjeldsnivå.

Er de lykkelige?

Å være lykkelig med et valg handler i stor grad om ens egne forventninger blir innfridd eller ikke. Dette gjelder også for de enkeltpersonene og familiene som har valgt å gå inn i samdrift. Derfor er det vanskelig å gi et entydig svar på om man blir lykkeligere av å være med i samdrift. For noen har samdrift vært et lykkelig valg og for noen har det ikke vært så lykkelig.

På en skala fra 1 – 5, der 1 er best og 5 er dårligst er den gjennomsnittlige tilfredsheten med å være med i samdrift 2,2. Dette viser at mange er relativt fornøyde. På samme skala viser gjennomsnittet av samdrifter tilfredshet med driftsrutiner på 1,8, 1,9 med ledelsen i samdriftene, 2,2 med kommunikasjonen, 2,3 med mulighetene for å utvikle seg selv innad i samdriftene, 2 med kunnskapen om melkeproduksjon og 3,3 på om de føler seg som selvstendige gårdbrukere.

Nesten alle deltakerne vi har intervjuet viser stor tilfredshet med ordnet arbeidstid og muligheter til ferie og fritid. Muligheten til å delta på ettermiddagsaktiviteter for barn eller seg selv synes viktig for mange. Dette fremheves som de største fordelene med samdrift.

På den andre sida er forventningene til inntektsnivå i melkeproduksjonen langt fra oppfylt. Det er jevnt over sterk misnøye med økonomien i samdrifta, men sterkest for de som er mest

nystarta og opplever høgt gjeldsnivå og driftsproblemer i oppstartfasen. En ser også at arbeidsbehovet i samdriftene har vært større enn forventet.

Melkeproduksjon er en krevende produksjon, og godt samspill og gode driftsrutiner er viktig. For å oppnå dette må samdriftsdeltakerne skape et godt produksjonsteam. Dette krever god struktur, ledelse og fokus på kommunikasjon.

Tidligere har de fleste bøndene vi intervjuet jobbet alene på egen gård. Det krever en stor omstilling å gå fra å være "herre i eget hus" til å samarbeide så tett som man gjør i en samdrift. Mange av samdriftene har utfordringer når det gjelder kommunikasjon og samarbeid i større eller mindre grad. Prosjektet viser at en del samdrifter ikke har hatt nok fokus på ledelse, gode rutiner og arenaer for konflikthåndtering. Over tid kan dette føre til store utfordringer for fellesskapet.

I prosjektet har vi spurt om hvordan samdriftsdeltakerne ser på framtida som melkeprodusent, og en stor andel av disse er usikre på framtida på grunn av dårlig økonomi. Dette er alarmerende.